

**GOED VERANDEREN,
DAT KOST TIJD!**

Een deel van het schoolwerkplan
samenstellen en toepassen,
terwijl het gewone schoolwerk doorgaat

schoolwerkplan

Sinds september 1980 is de sectie Nederlands van de Anna Maria van Schuurman-scholengemeenschap (Middenschoolexperiment met Its, las, mavo, havo) in Franeker bezig met de ontwikkeling van haar deelschoolwerkplan Nederlands. De docenten werken samen met de vakdidacticus en studenten Nederlands van de Nieuwe Leraren-opleiding Ubbo Emmius te Leeuwarden.

Over dat project kunt u nu het een en ander lezen. Allereerst treft u gegevens aan over de startperiode, dan over het verloop tot nu toe en vervolgens komt u enkele reacties tegen. Tenslotte komt het belang van zo'n samenwerking voor de school en voor de opleiding aan de orde.

Het artikel is tot stand gekomen in samenwerking met de studenten Elies Hoekstein, Jacqueline Cock en Greetje Hummel, en met de docenten Jacques Elkerbout, Doeke Hettema, Cees Romers, Henk Meyer en Tineke Tichelaar.

1980: het begin

Mijn eerste contact met de sectie dateert van september 1980. Ik had daarvoor drie redenen:

- Als vakdidacticus moet ik contacten met scholen voor voortgezet onderwijs onderhouden; dus waarom niet met de school tegenover mijn woning, die aan de middenschoolexperimenten meedoet?
- Ik wilde studenten Nederlands in contact brengen met deze school, om hen zo te laten zien wat docenten praktisch realiseerden van de middenschoolgedachten, welke keuzen zij daartoe deden voor hun lesprogramma's.
- Ik wilde de school in verbinding brengen met

de opleiding om zo mogelijk tot een wisselwerking te komen.

De eerste gesprekken leverden op, dat de sectie iets wilde doen aan 'leerplanontwikkeling'. Het bestaande — vrij uitvoerige — plan voldeed niet meer in de praktijk. Het was teveel een papieren model geworden. Het sloot niet aan bij de opvattingen van de huidige gebruikers. Het was teveel een bureauplan geweest voor de docenten. Bovendien bleken de leraren niet zo tevreden te zijn met de gebruikte methode. Ze vroegen zich ook af wat ze aan 'differentiatie' moesten doen. Er was een zekere huiver te bespeuren in het contact tussen de school en de opleiding. Zouden er weer urenlange doelstellingendiscussies volgen? Daar-

mee hadden ze geen goede ervaringen opgedaan.
We spraken af:

- dat de hele sectie mee zou doen
- dat vierdejaars studenten van Ubbo Emmius mee zouden werken als gelijkwaardige partners voor de leraren
- dat de sectieleden zelf beslissingen zouden nemen omtrent formuleringen en intenties in het deelschoolwerkplan; zij waren en zijn verantwoordelijk voor de eindversie(s)
- dat er eens per jaar terug gekeken zou worden op het werk dat verzet was; als één van de partners wil stoppen, dan kan dat altijd
- dat de leden van de sectie en de vakdidacticus de constante factoren vormen van het project, terwijl de studenten eens per jaar wisselen (om studietechnische redenen)
- dat het tempo van het werk en de voortgang ervan in onderling overleg bepaald worden
- dat studenten meedraaien in het kader van hun studie-onderdeel 'leerplanontwikkeling', mogelijk in het kader van een gedifferentieerd schoolpracticum.

1981: het verloop

Vijf studenten, vier docenten en één didacticus startten in januari 1981. Ze spraken met elkaar, bezochten de school, woonden lessen bij en ze oriënteerden zich op onderdelen van Nederlands en op de verschillende keuzen die je kunt maken op dat terrein.

De eerste stap op weg naar het deelschoolwerkplan bestond uit het invullen van een lijst met taalonderdelen. Het deel voor lezen en schrijven is hierbij als illustratie opgenomen.

De docenten en studenten bepaalden het belang van de verschillende onderdelen en plaatsten die in een bepaald leerjaar. De studenten verzamelden de uitkomsten en maakten er een overzicht van. Zo ontstond er een lijst met uitspraken, die de deelnemers ter bespreking voorgelegd kregen. Praten over visies is lastig, als je er niet concrete vakonderdelen bij kunt halen. De uitsprakenlijst was gelukkig gekoppeld aan vakinhouden. Nu konden eigen ervaringen, manieren van werken naar voren komen. Dan blijken begrippen nog niet scherp genoeg omschreven te zijn. Dan blijkt hoe lastig het is om je middenschoolideeën praktisch vorm te geven. Je hebt je tijd nodig om tot gezamenlijke uitspraken te komen. Al te gauw dreig je weer te lang over visies en uitgangspunten

Vragenlijst lezen		1e eerste leerjaar		
		schrijven 11e tweede leerjaar		
		11e derde leerjaar		
oorgeen mening		1= niet belangrijk 2= enig belang 3= belangrijk 4= erg belangrijk		
lezen / schrijven		I	II	III
1. het lezen van een betoog en het analyseren ervan	1			
2. het lezen van een reclamefolder	2			
3. het lezen van een langere tekst met een roe-opdracht	3			
4. het lezen van een zakelijke tekst met een studie-opdracht	4			
5. het lezen van een tekst om er commentaar op te geven	5			
6. het lezen en vergelijken van diverse teksten	6			
7. het lezen van massalektuur (kioskromans, boekseries e.a.)	7			
8. het lezen van diverse jeugdboeken	8			
9. het lezen van strips	9			
10. het lezen van gedichten	10			
11. het lezen van literair werk na 1945	11			
12. het lezen van literair werk 1900-1945	12			
13. het lezen van literair werk voor 1900	13			
14. het lezen van de krant/weekbladen	14			
15. omgaan met formulieren	15			
16. omgaan met toneelteksten	16			
17. het schrijven van diverse briefsoorten	17			
18. het schrijven van een betoog	18			
19. het opstellen van een verslag	19			
20. het schrijven van een verhaal	20			
21. het schrijven van een 'gedicht'/lied	21			
22. bevoornden van de woordenkennis	22			
23. bevoornden van stijlkenis door het leren kennen/herkennen van regels	23			
24. schrijven voor een bepaald publiek	24			
25. schrijven in verschillende vormen: met verschillende doelen	25			
26. werken volgens het model 'Gericht schrijven'	26			
Opmerkingen				

te praten. En te abstract bovendien.

Voor het opstellen van het deelschoolwerkplan is de fase van de praktijkoriëntatie als start erg belangrijk. Die oriëntatie kan ertoe leiden dat deelnemers aan het 'leerplanproces' zich blijven herkennen in de discussies, dat ze verder willen gaan met het opstellen van plannen en het kiezen van realistische omschrijvingen. De bespreking van doelstellingen en uitgangspunten kan daarna gevoerd worden. Steeds is dan een terugkoppeling naar gesprekspunten mogelijk.

Een ander punt van belang is, dat deelnemers zelf meer willen weten over verschillende begrippen en werkwijzen die aan de orde komen. Was een onderdeel als 'taalbeschouwing' voor de leraren nog onduidelijk, gedeeltelijk onbekend, in gesprekken met mij en mijn studenten konden ze zich een beeld vormen van wat daar bij komt kijken. Het werken met thema's vraagt een bepaalde achtergrondkennis van de leerkracht. Samen konden we daar voor zorgen. Daartoe organiseerden

we een paar studie(mid)dagen.

In juni 1981 kon de sectie bewust kiezen voor thematisch-cursorisch geordend taalonderwijs, te beginnen vanaf klas 1. Toen vond de sectie dat communicatie-gericht taalonderwijs centraal moest staan. Daarbij moet het oefenen én het toepassen aan de orde komen, in cursussen en thema's. Taalonderwijs houdt ook in, dat je met leerlingen nadenkt over taalverschijnselen. Bezig zijn met cultuur, in geschreven en gesproken vorm, wil de sectie niet vergeten. De leraren willen rekening houden met de eigen taal van leerlingen (voor een deel Fries). Leerlingen moeten het Nederlands wel op een juiste manier kunnen hanteren in verschillende situaties. Daarom krijgt die taal een centrale plaats.

Deze keuzen hadden organisatorische gevolgen: er was ruimte voor acht thema's per leerjaar, afgewisseld door cursussen. Elk thema kon maximaal tien lesuren duren. De cursussen bereidden de leerlingen deels voor op thema's, deels bevatten ze leerstof die te maken had met manco's in hun taalvaardigheid, geconstateerd tijdens het werken met thema's. Andere cursussen waren helemaal niet verbonden met thema's. Die leerstof liet zich dan moeilijk functioneel toepassen in thema's.

Bij het samenstellen van opdrachten is ook gelet op de verschillende beginsituaties van leerlingen, op het leren samenwerken. Omgaan met anderen op een respectabele manier is voor de leraren een belangrijk goed, dat aansluit bij de identiteit van de school.

In de periode september 1981 tot juni 1982 is er hard gewerkt aan de concrete vormgeving van thema's en cursussen. De projectgroep koos een beschrijvingsmodel, een opzet voor opdrachten voor leerlingen. De groep besloot niet alleen gaandeweg tot een deelschoolwerkplan te komen, maar ook zelf het leermateriaal samen te stellen. Per thema werden boekjes geschreven. Die keus had enorme gevolgen, vooral voor de tijdsplanning en voor de inzet van de deelnemers. Zij kozen hiervoor om zo 'het plan' te koppelen aan 'het materiaal'. Zonder die koppeling vonden ze de deelwerkplanontwikkeling nog te abstract. Er werden twee werkgroepen gevormd met docenten en studenten, die elk materiaal maakten voor thema's. Het schrijven van de cursussen werd aan enkele docenten overgelaten, die gedeeltelijk door studenten gesteund werden. In juni 1982 waren er diverse thema's klaar voor ge-

bruik. Niet alles was helemaal af, de cursussen moesten deels nog ontstaan. De sectie besloot pas in augustus 1983 met het materiaal voor de brugklas te gaan werken. Intussen wisselden studenten elkaar af en werkten de twee groepen door, vaak 's avonds, een keer per veertien dagen, soms eens per week ... Soms waren 'oude studenten' niet weg te krijgen ...

In het begin van 1983 werd speciaal gelet op de evaluatie van thema's. Er ontstonden rapportagekaarten en waarderingen in punten. Twee nieuwe docenten deden mee. Bovendien werd er begonnen met het werk voor het tweede cursusjaar.

1983 — en verder

Toen de school begin 1984 een studiedag hield over schoolwerkplanontwikkeling, was de sectie Nederlands nagenoeg klaar voor het eerste en voor het thematische deel van het tweede jaar. De leraren waren bovendien al beter geoefend in het maken van thema's. Het werk vlotte beter. Op grond van de ervaringen met thema's in dit cursusjaar vonden enkele aanpassingen plaats. Zo werd het aantal thema's per jaar teruggebracht tot zes à zeven. Studenten konden in de lessen zien hoe de thema's praktisch werkten, hoe leerlingen reageerden, waar aanpassingen nodig dan wel gewenst waren. Aan het kader voor het derde leerjaar kan gedacht worden. Als we zo doorgaan kan het project afgerond worden in 1986.

Enkele gegevens uit het project

Bij het werken met thema's komen enkele praktische zaken aan de orde, die om geschikte oplossingen vragen. In ons project is de themakeus, de formulering van de opdrachten, de vormgeving daarvan, speciaal aan de orde geweest. Voor de opzet van het deelschoolwerkplan is een geschikt beschrijvingsmodel gezocht.

De thema's voor het eerste jaar zijn vastgesteld door de docenten en studenten. Zij hebben daarbij gelet op de belangstelling van leerlingen, op hun beginsituatie, op reeds beschikbaar materiaal of eenvoudig te verkrijgen middelen, op de tijd van het jaar voor een bepaald thema. Onderwerpen als 'Onze eigen omgeving', 'Feesten', 'Fantasiedierenkrant', 'Wonen' kwamen zo tot stand. Voor het tweede jaar is gekozen voor een enquête onder de leerlingen. Zo kwamen onder andere thema's rondom sport en popmuziek aan de orde.

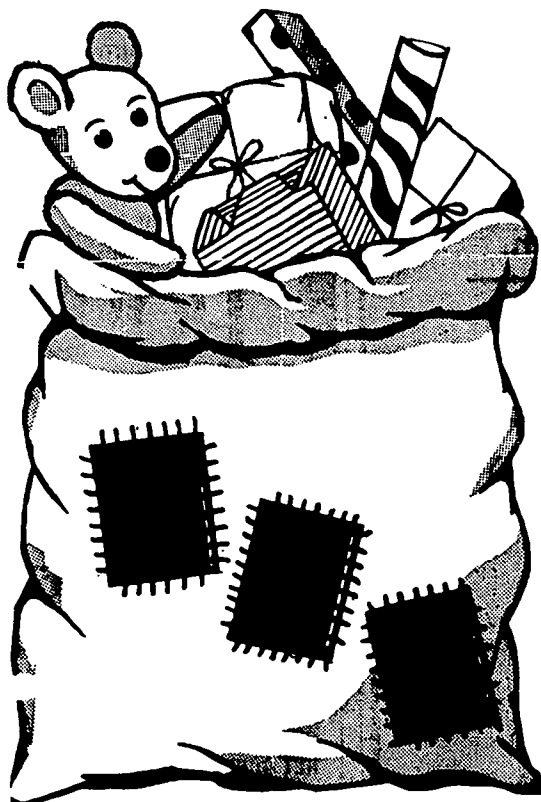
THEMA : FEESTEN

LES VIA

OPDRACHT :

Maak een T.V.-reclamespot.

WAAROM :

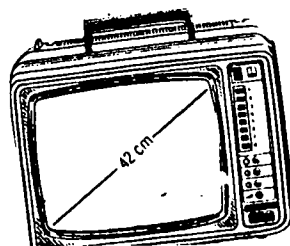
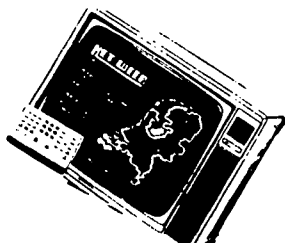
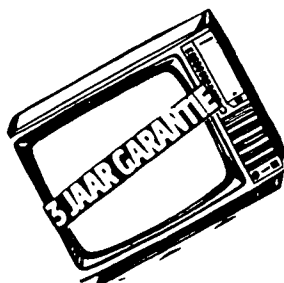
Je krijgt nu meer in de gaten hoe een T.V.-reclame wordt gemaakt, wat belangrijk is bij een bepaald artikel en voor wie de reclame is bestemd.

HOE en WAT :

1. Bepaal eerst het produkt, waarvoor je reclame wilt maken (het mag een gefantaseerd artikel zijn).
2. Bepaal voor wie de reclame bestemd is.
3. Bespreek welke eigenschap(en) van het produkt naar voren gebracht moeten worden.

EISEN :

1. De spot moet \pm 1 minuut duren.
2. Elk lid van de groep moet eraan meedoen.
3. De eigenschappen van het produkt moeten duidelijk naar voren komen.

Voor de opdrachten binnen de thema's koos de projectgroep voor het hierbij afgebeelde model. Leerlingen moeten daarmee kunnen werken aan basis- en keuzetaken. Het model sluit aan bij de gekozen differentiatie-opzet. De ploeg hanteert het zogenaamde project- of waaiermodel, waarbij leerlingen na een algemeen oriënterend thema-deel met basistaken meer opdrachten uitwerken naar keuze. De opdrachten variëren naar onderwerp, werkvorm, samenwerkingsvorm, naar niveau.

Thema's moeten ook voor collega's, voor ouders, schoolleiders en leerlingen duidelijk en overzichtelijk beschreven worden. Anderen, betrokken bij het werk op school, weten dan hoe de sectie te werk gaat. Daartoe is een beschrijvingsmodel afgesproken, dat hierbij eveneens is afgedrukt. Een gedifferentieerde werkwijze naar het project-model vraagt ook om een passende rapportage. Die is gevonden in een puntenwaardering voor uitgevoerde basis- en keuzetaken. Elke taak is vooraf voorzien van eisen voor de voldoende uitvoering en van een puntental dat maximaal gehaald kan worden. Ook is er een minimum aantal punten per taak bepaald. De behaalde punten worden vermeld op de rapportagekaart. Een deel ervan is hierbij opgenomen als illustratie.

Thema/Rapportagekaart		Nederland	
Naam:		Klas	Cursusjaar
OVER EIGEN OMGEVING			
4	Opstel over mensen, die ontvreden zijn met hun omgeving.	IB	5
6	Reclamespot	OK	5
7	Toneelstukje over verschillend taalgebruik	OK	5
8	Lusterepel	OK	7
9	Toneelstukje over verschil tussen stad en dorp	OK	5
10	Tekeningen met verbeteringen van verkeerssituatie	OK	5
11	Collage over eigen omgeving	OK	6
12	Tekening van een ideaal huis of kamer	IK	5
5	Beschrijving van de omgeving in de toekomst	IK	5
BIJ ROEK			
6/7	Beelden maken	IB	5
8	Verhaal afmaken	IB	5
9	Reclame schrijven	IB	5
11	Stripverhaal	GB	5
12	Strip ontwerpen tot verhaal	IK	5
13	Omleg maken	IK	5
14	Aflevering van T.V.-serie schrijven	IK	5
15	Stripverhaal bedenken	IK	6
16	Aanloopverhaal	IK	5
FEESTEN			
0	Sinterklaasfeest beschrijven	IB	5
I	Uitdelen van voorgelezen verhaal	GB	5
II	Vragen beantwoorden over St.Nicolaasverhalen	GB	5
IIA	St. Nicolaasgedicht maken	IK	5
IIIB	St. Nicolaasverhaal schrijven	IK	5
IIIC	St. Nicolaasvoordracht maken	IK	5
IIID	St. Nicolaasrebus maken	IK	5
IV	Collage maken	GB	6
V	T.V.-reclamespot maken	OK	5
VIS	Radio-reclamespot maken	OK	5
VIC	Krant- of tijdschriftreclame maken	OK	5
VII	Cartoon, plattegrond	IB	6
VIII	Kerstverhaal maken	IB	5
IX	Kerstverhaal uitdelen	GB	5

De cursussen naast de thema's moeten in de komende tijd verder uitgewerkt worden. Aandacht zal besteed worden aan het interview, aan telefoneren, samenvatten, omgaan met woordenboeken en naslagwerken. Dat zijn onderwerpen die geschikt zijn voor toepassing binnen thema's. Ze bereiden de leerlingen voor op het thematische werk of ze richten zich op het oefenen van een vaardigheid, die binnen thema's problemen opleverde. Naast dergelijke cursussen komen er blokken voor taalonderdelen, die moeilijk binnen thema's te gebruiken zijn.

Reacties

Een werkplan opstellen vraagt tijd, inzet en enthousiasme van een sectie. Vaak ben je buiten de schooltijden bezig het plan goed af te stemmen op je eigen schoolsituatie en op de ideeën binnen de sectie. Het formuleren van plannen, bedoelingen, het kiezen van werkwijzen, leerinhouden, hulpmiddelen en evaluatievormen brengt je in een denk- en werkproces, waarvan je dagelijks profijt kunt hebben. Mits je praktijkgericht gedacht en gewerkt hebt, mits je ideeën en je min of meer abstracte noties voorzien zijn van concrete uitwer-

LES 0. Doelstelling: Leerling St. Nicolaasfeesten thuis beschrijven, zodanig dat het voor andere leerlingen duidelijk is.		
Aktiviteiten van de leraar	Aktiviteiten van de leerling	Materialen ont.
1. Introducëert het nieuwe thema feesten. 2. Instrueert de leerlingen over de opdracht van les 0. 3. Geeft criteria aan, waaraan de opdracht moet voldoen, zoveel inhoudelijk als wat betreft de verzorging.	1. Voert thuis de opdracht individueel uit.	1. Een aantal richtvragen op de leerlingen, haart die in de opdracht kunnen worden verwerkt
LES 1. Doelstellingen: 1. de leerling kan kritisch luisteren. 2. De leerling kan een verhaal boeiend en verstaanbaar voorlezen. 3. De leerling kan een keuze maken en die keuze beargumenteren. 4. De leerling kan adequaat reageren op voorgelezen verhalen.		
Aktiviteiten van de leraar	Aktiviteiten van de leerling	Materialen enz.
1. Geeft opdracht de verhalen van les 0 in de bestaande groepen voor te lezen, waarna de leerlingen per groep een verhaal kiezen en de keuze kunnen beargumenteren. 2. Geeft 2 luisteropdrachten: a. welk verhaal komt het dichtst bij jouw situatie. b. welk verhaal komt het dichtst bij voor jou ideale situatie 3. Leidt afsluttend klas- of groepsgesprek. 4. Neemt verhalen in i.l.m. evt. gebruik bij cursussen.	1. Leerlingen lezen in de groepen en de beurt het verhaal voor en luisteren naar de verhalen van de anderen. Daarna wordt per groep één verhaal uitgekozen dat, om welke reden dan ook, opvalt. Leerlingen moeten keuze kunnen verantwoorden. 2. Uit iedere groep leest één leerling zijn/haar verhaal voor de klas voor en geeft de redenen waarom het is gekozen. De andere leerlingen luisteren en maken na ieder voorlezen verbod. antwoorden. 3. Leerling beantwoordt opdracht van de luister-vragen.	1. Meegenomen verhalen van les 0. bord voor luisteropdrachten

FANTASIEKRAFT Rubrieken opzoeken		GB	
III Bericht bij "rop" maken	IK	5	
Krent maken	GIB		
<u>Wonen</u>			
IIIs Verschillen en overeenkomsten zoeken van woningen	IGK	5	
IIId Vragen beantwoorden van diaserie	IGK	7	
IIie Huis verbeteren	OK	5	
IIId Ontwerp ideaal kamer	IK	5	
IIie Ontwerp tuin	IK	5	
IIIf Toekomst huis ontwerpen	IGK	5	
IIig Datakennis van advertenties opzoeken en adv.opstellen	IGK	5	
IIId Toneslutske	OK	5	
<u>VRIJE TIJD</u>			
IIa Interview	OK	7	
IIb Toneslutske	OK	5	
IIc Brief schrijven	IK	5	
IIc Sprekbeurt	IK	6	
IIe Informatie verzamelen	IK	5	
IIf Verlag schrijven van T.V.-uitzending	IK	6	
Ilg Raamlijst ontwerpen	IK	5	
III Verhaal schrijven	IK	5	
IIJ Gedicht maken	IK	5	

kingen, zodat je resultaten ziet en bruikbaar materiaal krijgt.

Uit gesprekken met docenten is gebleken dat dit projectwerk een groot verschil te weeg heeft gebracht tussen de werkwijze voor 1980 en die erna. Was het programma eerst nog vrij traditioneel gericht op spellen, ontleden, literatuur en tekstverklaren, nu is het meer toegespitst op communicatieve en creatieve aspecten, op het gebruik van taal in verschillende sociaal-maatschappelijke omstandigheden. Het taalleren is sterker gericht op het hanteren van taal en het nadenken over taalverschijnselen.

Wie thema's opstelt moet de taaldoelen wel goed in het oog houden, vinden de docenten. De maatschappelijke kant kan te eenzijdig naar voren geschoven worden, waardoor docenten en leerlingen niet meer weten wat ze nu over taal te weten gekomen zijn.

De assistentie van studenten is waardevol, zeggen de docenten. 'Een ideeënrijk volkje.' 'Ze komen met creatieve ideeën, soms te creatieve. Die worden door ons als schoolmeesters dan gewoon weer afgeremd.' 'De periode '80-'84? Enerverend maar toch ook bevruchtend.' 'Heel positief, maar tijdrovend.' Een collega adviseert andere scholen 'niet op eigen houtje aan leerplanontwikkeling te

doen'. Ze kunnen beter contact zoeken met een opleiding, waar men tijd en ideeën heeft. Collega's van andere secties en leden van de schoolleiding volgen het proces van Nederlands goed. Soms hoofdschuddend: 'Jullie zijn hartstikke gek dat jullie er zoveel tijd in steken.' Inderdaad, de weinige taakuren en vrije momenten voor studie-(mid)dagen wegen bij lange na niet op tegen dit omvangrijke werk. Het is dan ook meer een investering op lange termijn. Het werk bevat de docenten goed. Ze blijven doorgaan op deze intensieve manier. Gemotiveerd.

Ook leerlingen zien wel wat in de nieuwe werkwijze. Ze vinden het prima 'dat (ze) nou eens wat verschillends kunnen doen'. Het feit dat ze nu uit diverse opdrachten kunnen kiezen, bevalt hen. Wel vragen ze zich af wat 'het nou met Nederlands te maken heeft'. Die relatie moet zeker regelmatig verduidelijkt worden. Het hanteren van rapportagekaarten wordt verschillend ontvangen. Sommigen hebben liever cijfers, anderen vinden zo'n overzicht wel handig. 'Goed voor in mijn map', stelt een van hen.

Wederzijds belang

Binnen het programma vakdidactiek Nederlands op Ubbo Emmius vormt de opdracht een deel-leerplan voor een bepaald schooltype en een bepaald leerjaar samen te stellen de afronding van de studie. Studenten zetten in het plan hun ideeën over taalonderwijs uiteen via uitgangspunten, doelen, leerinhouden, werkwijzen, evaluatievormen en dergelijke. De auteurs zijn dan vierde- of vijfdejaars studenten, die over voldoende vakinhoudelijke en onderwijskundige informatie moeten beschikken om tot verantwoorde keuzen te komen.

Je ideeën kunnen het best toegesneden worden op een bepaalde school en op een bepaalde sectie. Vaak fungeren s.p.-scholen als model. In het project kunnen studenten het hele 'leerplanproces' zeer concreet aan den lijve ondervinden. Ze hoeven niet aan 'luchtfietserij' te doen, ze ontvangen een snelle en effectieve terugkoppeling op hun voorstellen en ideeën van enthousiaste mensen die dagelijks lesgeven. Een ideale koppeling, die door studenten als zeer waardevol wordt ervaren. Helaas kun je dergelijke koppelingen tussen de opleiding en de school nog te weinig realiseren.

Een andere factor van groot belang voor een opleiding is, dat opleiders in het directe contact met scholen met de beide benen op de grond moeten blijven staan. Voorstellen, programma-suggesties moeten realistisch zijn. Ze moeten toegepast kunnen worden.

Een derde belang voor de opleiding ligt in het kennismaken met sectiewerk. Studenten werken zo mee in de 'keuken van de school', ze leren rekening houden met persoonlijke kwesties, met reducties in de leersituaties op school, met de 'menselijke maten' van leraren, collega's met wie je wilt samenwerken. Je leert alvast werken in een team. Studenten noemen verder nog het gegeven dat ze als collega behandeld worden, dat ze genoeg weten en kennen om volwaardig mee te draaien. Het geeft de aanstaande leraar moed, het paart idealisme aan gezond realisme.

De sectie krijgt assistentie, krijgt nieuw elan door de medewerking van enthousiaste jonge collega's. De sectie kan een beroep doen op deskundigen van de opleiding wanneer dat nodig is en voor gerichte kwesties. Zo kunnen de docenten iets reali-

seren waar ze anders niet zo snel toe zouden komen, omdat de dagelijkse lespraktijk hen maar weinig ruimte biedt voor zo'n klus. Zij leren ook wat een opleiding hen kan bieden en op welke manieren.

De leraren moeten *als sectie* wel een dergelijk project willen, anders komen ze niet zo ver. Ze moeten hun eigen manieren van werken, hun leerstofkeus, hun uitgangspunten en bedoelingen aan de orde durven stellen. Ze moeten 'in discussie' genomen kunnen worden.

Een pluspunt is het dat 'leerplanontwikkeling' goed gekoppeld wordt aan praktijkoriëntatie en aan een voortdurende terugkoppeling tussen de mogelijkheden in de school/sectie en de plannen en wensen. Goed veranderen op een dergelijke manier vraagt tijd, naast het gewone dagelijkse werk. Zo veranderen heeft de betrokken docenten geestdriftig gemaakt. Ze beschikken nu over een lange adem, zodat ze tot goede resultaten kunnen komen. Zoiets vind ik zeer de moeite waard.

Aantekeningen

- 1 Adressen:
Sectie Nederlands, Christ. Scholengemeenschap Anna Maria van Schurman, Cort van der Lindenstraat 1, Franeker
Tjitte Wierdsma, Cort van der Lindenstraat 2, 8802 RX Franeker.
- 2 Voor meer informatie over thematisch-cursorisch geordend moedertaalonderwijs zie:
Leidse Werkgroep Moedertaal didactiek *Moedertaal didactiek* Muiderberg, Coutinho, 1980
en:
J.J. Vos & Tj. Wierdsma *Wegwijzer voor het moedertaalonderwijs in het tweede- en derdegraads gebied* Culemborg, Educaboek, 1983, hoofdstuk 2.
- 3 Voor meer informatie over het projectmodel zie:
Vos & Wierdsma 1983, hoofdstuk 3, pag. 53. Voor meer gegevens over het puntenrapport en over rapportagemodellen zie: Vos & Wierdsma 1983, hoofdstuk 4.

Vorig jaar is – in verband met het feit dat jaargang 1984 begon met een thema-dubbelnummer – geen register over 1983 opgenomen.

Hierna treft u aan de registers over de jaargangen 1983 en 1984.

U kunt deze uit dit nummer halen door voorzichtig de nietjes open te buigen, beide registers eruit te halen en de nietjes weer dicht te buigen. Het is voor u een kleine moeite en het spaart ons erg veel kosten.